

WORDRE

KIRKE

GÅRDE

to- og firehjulede transportvogne
jærtrillebøre
kistettransportvogne
katafalker med hjul
luftgummihjul
forhandling af ASP-Holmblad lys
nummerskilte for opmærkning af grave

forlang tilbud

GAR-TEK

Roskildevej 349, København Valby Telefon (01) 70 09 09

J. E. OHLSENS ENKE
FRØ
fagfolk foretrækker

STENSBALLE FRØ

frø, plænegræs
blomsterløg og -knolde
kemikalier, redskaber

Østergaards Frøavl a-s

Stensballe pr. Horsens . Telf. (066) 10 80

Enhver ordre vil blive behandlet
på hurtigste og bedste måde
Ved større partier
forlang venligst tilbud

Langeskov Planteskole

Telf. Langeskov 100

Alt i planter til kirkegårde
spec.: Hækthuja

Bogen

Den danske kirkegård og dens problemer

redigeret ved provst J. Exner

kan købes til en favørpris af 5,00 kr. ved henvendelse til

Foreningen for Kirkegårdskultur

Silkeborgvej 23, Horsens

ZACHARIASSENS PLANTESKOLE

Hedensted

Telefon Hedensted 36

Grundlagt 1900

Prydplanter

samt hæk- og læplanter

til kirkegårdsbrug

FORLANG PRISLISTE

A. HANSENS Amagerfrø

AMAGER LANDEVEJ 101, KASTRUP . TLF. (01) 50 09 86

København - Odense - Århus

Gentofte Stenhuggeri

v. Mariebjerg Kirkegård
(01) 87 76 60

LEO ROSENDAL

Lyngby Stenhuggeri

v. Lyngby Kirke
(01) 87 00 25

DANSK METALETSERI H. BAADE A/S

VASEKÆR 12
HERLEV KØBENHAVN
(01)*94 71 00

E. NIELSEN mek. stenhuggeri

Sdr. Fasanvej 34 - Roskildevej 52 - Tlf. GØthåb 1491

Grundlagt 1797

Gravmonumenter
Reparationer udføres

Kjøbkes reproduktionsanstalt

v. B. Johansen

Nørregade 24, København K - Tlf. MI 99 55

Klicheer for alle formål — i fineste udførelse

I de to forudgående artikler, hvor vi hovedsagelig har beskæftiget os med gennemgang af herbicider og deres anvendelse i den egentlige vækstperiode, er kun sporadisk omtalt total bekæmpelse og selektiv bekæmpelse i busketter. Hvad angår den selektive bekæmpelse i busketter, er denne bekæmpelsesform omtalt i relation til brugen af herbicider, der har en effekt på grønne plantedele, altså af typen diquat og paraquat. I en tid, hvor arbejdskraftproblemet livligt debatteres og navnlig arbejdsløsheden, vil det måske være nærliggende at antage, at brugen af herbicider til total bekæmpelse på grusgange, parkeringsarealer o. lign. ligeså let kunne erstattes af manuel arbejdskraft. Nu er det vel netop en af den slags arbejdsopgaver, i parkvedligeholdelsen, som det er sværest at få folk til, og derfor vil det være på sin plads at gå lidt i dybden med problemerne. Følgende emner vil blive behandlet:

1. Fordelene ved herbicid-anvendelse til total bekæmpelse.
2. Behandlingstidspunkt.
3. Præparater og doseringer.
4. Blanding af herbicider.
5. Behandling på længere sigt.
6. Jordbehandling efter sprøjtning.
7. Kontrolbehandling.
8. Sikkerhedsforanstaltninger.

1. Fordelene ved anvendelse af herbicider til total udryddelse af uønsket vegetation.

På grusgange og parkeringsarealer, hvor der er lagt grus, er det ofte en ulempe at skulle skuffe og rive, navnlig hvis arealerne hælder. Ved at løsne i overfladen vil man risikere, at gruset skylles væk. Endelig må man ikke glemme, at en herbicid-behandling, hvis den er udført rigtigt, meget let kan erstatte to eller tre gange manuel renholdelse i løbet vækstsæsonen. Når man holder arealerne manuelt og derved kommer til at rode i jorden, kan man være sikker på, at der bringes nyt uspiret frø af uønsket vegetation op i nærheden af overfladen, og at dette frø bliver bragt til spiring, når betingelserne er optimale. Det er jo sådan, at selv om et areal ikke bliver behandlet i dybden i mange år, vil det frø, som ligger i 10–20 centimeters dybde, have bevaret spireevnen. Endelig kan man udnytte en tid på året, hvor arbejdsbelastningen ikke er særlig stor, idet der ikke er noget i vejen for, at der kan behandles i februar måned, hvis sneen er væk.

2. Behandlingstidspunkter.

Det bedste resultat af herbicid-behandling opnås, hvis behandlingen finder sted tidligt forår, medens jorden endnu er fugtig. D.v.s. at der kan startes med behandlingen allerede i februar måned, og behandlingen kan fortsætte marts og april måned med. I maj måned er det som regel for tørt til at behandle med herbicider. Grunden til, at det er vigtigt, at jorden er fugtig, er den måde de allerfleste af de herbicider, vi kommer til at gennemgå, virker på. Præparaterne skal for at virke på den uønskede vegetation, ned i jorden – så langt ned i jorden, at de kommer i forbindelse med store dele af ukrudtsplanternes rodnet. Når de så bliver optaget og transporteret rundt i planterne, vil de alt efter hvilke præparater, der er tale om, gribe forstyrrende ind på den ene eller anden måde i planternes livsfunktioner. En anden grund til at behandle tidligt er, at man kan bekæmpe ukrudtet i opløbet, altså midlerne kan virke i spiringsøjeblikket. Derved opnås, at man slipper for at se på skæmmende, vissen vegetation sommeren igennem.

3. Præparater og doseringer.

I dette afsnit skal de præparater og de doseringer, hvormed de anvendes, der kan komme på tale til total bekæmpelse og delvis til selektiv bekæmpelse,

Kemisk bekæmpelse af uønsket vege- tation i parker, på kirkegårde m. m. 3.

Af agronom *Sven Raunkiær*

718:632.954

gennemgås. Af oversigten ses midlernes handelsnavn, og ligeledes er det procentiske indhold angivet. I rubrikken „anerkendt dosis kg pr. hektar“ er der en dosisopgivelse ved svag ukrudtsbestand og kraftig ukrudtsbestand. De doseringer, der er opgivet, er identiske med de doseringer, der ligger til grund for præparaternes anerkendelse. Alle de nævnte præparater er anerkendt af Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. De næste to rubrikker er baseret på egne erfaringer. Det vil ofte være sådan, at ukrudtsmængden i parker svarer til en dosering, der ligger midt imellem den, der gælder for svag ukrudtsbestand og kraftig ukrudtsbestand. Det er i hvert tilfælde meget sjældent at se arealer i offentlige anlæg o. lign. der har det, der betegnes som en kraftig ukrudtsbestand. Den dosering, man så skal køre efter, er den, der er anført under rubrikken „Behandlingsdosis, total bekæmpelse, kg pr. hektar“. For de midler, der kan anvendes til selektiv behandling, er der anført doseringer under rubrikken „Behandlingsdosis, selektiv bekæmpelse, kg pr. hektar“, og endelig giver de to yderste kolonner en forestilling om kemikaliepris pr. m². De priser, der er lagt til grund for beregningen, er de forskellige selskabers vejledende priser eller de priser, der erfaringsmæssigt tages af sidste omsætningsled. Der er tale om midler med større eller mindre opløselighed i vand. Det mindst uopløselige er simazin, derefter kommer atrazin og ureamidlerne: diuron, bromacil og monuron samt de to chlorthiamidpræparater.

Det sidste præparat Chlorea, der er en blanding af natriumchlorat, monuron og 2,4 D, er ret let opløseligt i vand. Dette forhold har ret stor betydning, når man skal bedømme midlernes egenskab til at fastlægges på de steder, hvor de bliver udbragt. Endelig betyder opløseligheden også en del, når man skal bedømme effekten, således vil de lettere opløselige midler trænge længere ned i jorden end de tungt opløselige præparater. Det må f. eks. derfor anbefales ikke at bruge Chlorea på arealer, hvor det kan volde skade på anden vegetation. Da en eventuel overdosering vil kunne skade omkringstående buske og træer, tilrådes det, at præparaterne udsprøjtes meget jævnt. Derfor er det en god regel altid at bruge store vandmængder ved behandlingen. Det tilrådes at bruge ca. 1000 l pr. hektar. Endelig må man ved behandling på stærkt hældende gange være opmærksom på, at græskanter er så høje, at kraftige regnskyl ikke vil forårsage indstrømning på plænearealer. I denne forbindelse skal det gøres opmærksom på, at specielt Prefix og Caseron og Spirotex granulatene er ret sikre i denne henseende.

4. Blanding af herbicider.

Oftentimes kan ukrudtsbestanden være så kraftig, at det tilrådes at bruge andre præparater i blanding med et af de anførte totalherbicider. Det er en langt mere forsvarlig fremgangsmåde end at gå op til den dosering, der er gældende ved kraftig ukrudtsbestand. Et præparat, der er velegnet i denne forbindelse er Amitrol. Dette middel er tidligere omtalt. Amitrol har virkning på fotosyntesen, og det optages af bladene. Hvis man foretrækker at anvende Amitrol sammen med et af de anførte præparater, forhindrer det dog ikke den tidlige anvendelse, netop på grund af rodoptagelse også af Amitrol'en. Dog kan man udsætte behandlingen indtil det meste af vegetationen er spiret igennem, altså når de 1-årige arter befinder sig på kimbladsstadiet, og når de fler-årige arter befinder sig på rosetstadiet. Af Amitrol bruges fra 1/2 til 1 kg virksomt stof pr. hektar.

5. Behandling på længere sigt.

Hvis man allerede er igang med at anvende totalherbicider til renholdelse af

gange o. lign., og hvis man i fremtiden agter at indføre herbiciderne som et hjælpemiddel i vedligeholdelsesarbejdet, er der overhovedet intet til hinder for, at man baserer sine sprøjteplaner på, at der skal anvendes aftrappede doseringer, efterhånden som årene forløber. Man må ikke glemme, at flere af de nævnte herbicider er meget tungt omsættelige i jorden, og der kan ikke være nogen, der er interesserede i, at få opbygget for store kemikaliereserver i jorden. Man kunne komme i den situation, at de pågældende arealer skal tages ind til busketter o. lign. ved omlægning. Der er således ikke noget til hinder for, at man f. eks. behandler 2 år i træk og det tredje år helt undlader at behandle eller eventuelt nøjes med at punktbehandle de steder, hvor man ved, at der kommer vegetation.

6. Jordbehandling efter sprøjtning.

Under punkt 1 blev det omtalt, at det ikke var nødvendigt at arbejde i jorden med håndredskaber. Her skal det understreges, at det ligefrem er uhensigtsmæssigt at gøre det. Man kommer ikke udenom, at en dyb behandling med kultivator og skuffejern vil fortynde kemikaliekoncentrationen i de øverste jordlag, således at det vil gå ud over effekten. Det kan jo tænkes, at man, efter at sprøjtning er udført, har haft unormalt tørt vejr. Men vær helt overbevist om, at er behandlingen udført i det tidlige forår, og har man fordelt præparaterne jævnt, så vil effekten altid indfinde sig. Dog skal der i denne forbindelse gøres opmærksom på, at ekstremt humus-holdige og ekstremt lerholdige jorder kræver en noget højere dosering end de i skemaet anførte, en ca. 5–10 % mere for disse jordtyper vil være nødvendig. Grunden hertil er den, at midlerne fastlægges for hårdt til såvel humus- som lerkolloider. Kan man alligevel ikke holde synet ud af vegetation, som endnu ikke ser ud til at have taget skade af kemikaliebehandlingen, ja, så er der jo ikke andet for end som en nødløsning at ty til skuffejernet. Men sørg for, at det bliver en meget øverlig jordbehandling.

7. Kontrolbehandling.

I løbet af sommeren vil mangelfuld sprøjtning og mangelfuld virkning afsløres. Der findes enkelte ukrudtsarter, som ikke bekæmpes med de nævnte midler, og det kan være vanskeligt at undgå „helligdage“ for uøvet mandskab. Kontrolbehandling af disse pletter udføres f. eks. med de hurtigt virkende midler paraquat og diquat. Amitrol vil dog også kunne anvendes til dette formål.

8. Sikkerhedsforanstaltninger.

Det er tidligere omtalt, at man ved behandling på gangstier skal sørge for specielt på stærkt hældende terræn, at der er afstukket tilpas høje kanter, således at man undgår udløb på plænen. Endelig vil det være fornuftigt ikke at gå for tæt på træer og buske, som står lige op ad de arealer, der skal behandles med totalherbicider, og hvor formålet er total bekæmpelse, altså brug af store doseringer. Jo højere dosering – jo større forsigtighed. Man bør også være opmærksom på, at færdslen med kemikaliebefængte gummistøvler ind på græsplæner kan afsætte spor, som kan ses i flere måneder efter behandlingen.

Når dette er sagt, skylder jeg også at sige, at de præparater, der i dag er til rådighed, er ret sikre, hvis de anvendes fornuftigt. I oversigten er alle midlerne karakteriseret ved forskellige doseringer. Men der er dog forskelle i effekt inden for de forskellige præparatgrupper. Nogle af præparaterne er mere alsidige end andre. Således er dichlorthiamid-holdige midler ret brede i deres virkning, medens Geigy Ukrudtsmiddel er ret ensidigt, hvad angår effekt på forskellige arter. Generelt gælder det for alle præparaterne, at de

bekæmper ukrudtet på et tidligt stadium, og nogle bekæmper også ukrudt med et dybt rodsystem.

I oversigten er der nævnt både midler beregnet til udsprøjtning og midler beregnet til udstrøning. Prefix, Caseron, Spirotox og Chlorea er alle præparater, der er beregnet til udstrøning. Virkestofferne er bundet til granulatformede fyldstoffer. Chlorea er et kombinationspræparat, som foruden at indeholde 2,4-D og Monuron også indeholder natriumchlorat. Midlet angives at være ufarligt, d.v.s. det har ikke natriumchloratets ubehagelige egenskaber såsom brandfare og at være stærkt korroderende.

Selektiv behandling med totalherbicer.

Det er indledningsvis nævnt, at visse af totalherbicerne kan anvendes selektivt i busketter og lignende beplantninger. I præparatoversigten er der anført, hvilke midler det drejer sig om. Den selektive bekæmpelse er delt op i følgende punkter:

1. Hvor kan det betale sig at behandle selektivt?
2. De forskellige kulturplanters følsomhed.
3. Midler der kan anvendes.
4. Doseringer.

1. Hvor kan det betale sig at behandle selektivt?

De første 3–4 år efter tilplantning er som regel de år, der medfører det største vedligeholdelsesarbejde, når man tænker på ukrudtsbekæmpelse i busketter. Tidligere er omtalt, at kvikbekæmpelse og lignende kulturforanstaltninger ofte ikke er udført optimalt, bl. a. på grund af tidsfaktoren, et byggeprojekt skal afsluttes uanset om jordforholdene er i orden. Det er klart, at den manuelle vedligeholdelse først og fremmest er kedelig og tidsrøvende, men det vigtigste er nok, at hver gang man går og skuffer, hakker og river, ja, så opnår man kun det, at jorden tappes for sit vandindhold, og det går ud over planterne, at der rodes nyt frø frem til overfladen, som bringes til spiring og sidst, men ikke mindst, at de nyplantede planters rodsystemer i mange tilfælde beskadiges. Derfor er det en kolossal hjælp at kunne ty til herbicerne i de første 3–4 år, indtil kulturplanterne får så stort bladareal, så de kan skygge den uønskede vegetation bort. Fremover vil det kun være nødvendigt at punktbehandle i kanter, altså på de steder, hvor der er rigelig lysttilgang.

2. De forskellige kulturplanters følsomhed.

I oversigten er der anført, at midlerne Geigy Ukrudtsmiddel og Pramitol AT samt de tre chlorthiamid-præparater kan bruges til selektiv bekæmpelse. Det er for så vidt en lykkelig situation, at man har disse tre forbindelser at kunne veksle imellem, idet de forskellige kulturplanter reagerer forskelligt på de nævnte forbindelser. Det må således frarådes at bruge såvel Pramitol AT som Geigy Ukrudtsmiddel i arter som rødæl, hvidæl og liguster, medens chlorthiamid-præparaterne godt kan anvendes overfor de arter, hvor de to førnævnte midler ikke kunne bruges. For en fuldstændigheds skyld skal det nævnes, at Geigy Ukrudtsmiddel og Pramitol AT ikke bør anvendes i pil og poppelarter. Her kan chlorthiamid-midlerne bruges.

4. Doseringer.

I præparatoversigten er anført de doseringer, der skal bruges, når det gælder selektiv bekæmpelse i busketter. Ved den selektive behandling er det også vigtigt at lægge en sprøjteplan, altså køre med aftrappede doseringer. Det er klart, at man under ekstreme forhold kan komme ud for sprøjteskader på visse følsomme arter, ligesom man på en meget stiv jord, der har slået revner, kan risikere, at midlerne løber ned direkte til kulturplanternes rødder.

Den selektive effekt opnås ved, at kulturplanterne har deres rodsystemer læn- gere nede end den uønskede vegetation. Det byder naturligvis enhver gartner imod, at der opstår sprøjteskader, dog mener jeg, man skal være så realistisk, at hvis 2-3 % af de udplantede planter går til grunde på grund af kemikalie- skade, ja, så er det en del af prisen, der må betales for at slippe lettere igen- nem.

På meget lette jorder anbefales det at reducere de anførte doseringer noget. Det er tidligere omtalt, at humus- og lerkolloider betyder en hel del for fast- læggelse af disse kemiske forbindelser, og netop disse to bestanddele er jo meget ringe repræsenteret på sandjorder. Naturligvis gælder det samme for- hold her, at på stærkt lerholdige jorder og stærkt humus-holdige jorder, må doseringerne forhøjes, men ved selektiv bekæmpelse anbefales det at være beskedene med disse forhøjelser.

Brugen af de moderne herbicider i parkvedligeholdelsen betyder ganske givet en kolossal arbejdslettelse. Et vellykket resultat ved brug af totalher- biciderne er betinget af, at man kommer ud i rette tid med præparaterne, og at man anvender sit sprøjtestyr fornuftigt, d.v.s. sørger for at få så jævn en fordeling som overhovedet muligt. Endelig må man være opmærksom på, at selv om eventuel indsprøjtning på arealer, hvor det ikke var meningen, der skulle kemikalier på, ikke kan ses i det tidlige forår, ja så vil fadæsen blive afsløret på lidt længere sigt. Har man sprøjtet f. eks. på en græsplæne med et af de nævnte præparater, er der ikke andet at gøre end at grave 5-10 cm jord af og lægge ny jord på. Det kan med de mængder, der er tale om tage mindst to år, før sporet af kemikalierne er udslettet. I sidste og afslut- tende indlæg, vil udstyr til sprøjtning og sprøjteteknik blive gennemgået.

Oversigt over herbicider til total- og selektiv bekæmpelse.

Handelsnavn	Indhold af virkestof	Anerkendt dosis kg/ha		Behandlings- dosis total bek. kg/ha	Behandlings- dosis selektiv bek. kg/ha	Behandlings- omk. øre/m ²	
		svag ukrudts- bestand	kraftig ukrudts- bestand			Total bek.	Selek. bek.
Hyvar Extra	80 % bromacil	4 - 8	8-16	5	-	6,7	-
Karmex DW	80 % diuron	7,5-15	15-30	10	-	7,0	-
Pramitol AT	50 % atrazin	10 -20	20-40	12	8	6,8	4,5
Geigy ukrudtsmiddel	50 % simazin	10 -20	20-40	12	10	6,8	5,7
Telwar W	80 % monuron	10 -20	20-40	12	-	8,4	-
Prefix granulat	7,5 % chlorthiamid	200	400	175	80-100	15,2	7,0
Caseron	7,5 % chlorthiamid	200	400	175	80-100	15,2	7,0
Spirotex	7,5 % chlorthiamid	200	400	175	80-100	15,2	7,0
Chlorea	2,4 % monuron	250	500	350	-	19,8	-
	38 % natriumchlorat 1,25 % 2,4-D						

I forskellige numre af vort tidsskrift har vi ved eksempler påvist, hvad med- arbejdere ved udøvende kirkegårdsforvaltninger med stort ansvar overfor op- gaven og med faglig kunnen har ydet og om udfaldet heraf. Den faste læser af vort tidsskrift vil erindre artikler om kirkegårdene i Bremen, Stuttgart, Bad Oeynhausen-Werste, for kun at nævne nogle af de sidste årgange. Rede- gørelsen i dette nummer viser de bestræbelser, byen Düsseldorf har påbegyndt for at få et bedre kirkegårdsbillede, hvis resultater efterhånden smitter af på omegnen af den nordrhin-westfalske hovedstad. Ligesom hansastaden Bremen i det nordvesttyske område i mange årtier har virket som eksempel med sine forbilledlige kirkegårde, eller Münchens kirkegårde i syd og Stuttgart i syd-

Samarbejde giver smukkere kirkegårde

718:712.00:726.825.1/.4

Af Dr. Hans-Kurt Boehlke, Kassel. Artiklen er bragt i det tyske kirkegårds- tidsskrift „Friedhof und Denkmal“ nr. 2 april 1968 og gengives her i oversættel- se af Axel Andersen med forfatterens tilladelse.

vest, således bliver Düsseldorf nu efterhånden et kirkegårds-kulturelt udstrålingspunkt i vesttysk område.

Når man spørger de ansvarlige for Düsseldorfs kirkegårde om recepten for deres forehavende, så får man at høre, at man har en anelig portion tålmodighed, målsikkerhed og udholdenhed nødvendig for at holde kulturen på kirkegårdene levende eller bare for igen at kalde den til live. Disse egenskaber nytter dog intet, dersom de ansvarlige i embederne står alene med deres opgave og kun møder kraftig modstand hos befolkningen og kirkegårdserhvervene. For Düsseldorf har det vist sig meget frugtbringende, at man for godt 12 år siden dannede et team, som siden i fællesskab har arbejdet mod det samme mål. Den daglig ofrede omhu har siden da grundlæggende ændret kirkegårdsbilledet i den vesttyske storstad. I første række står i dette team to af administrationens driftige fagfolk, som fra deres praktiske uddannelse begge er fortrolige med de bestemmende grundelementer i kirkegårdsbilledet: en havearkitekt og en billedhuger.

Begyndelsen til aktiviteten for at forvandle det düsseldorfiske kirkegårdsbillede var en tre ugers studierejse for de pågældende tjenestemænd til de skandinaviske lande. På den blev beslutningen taget: for første gang at anlægge „den grønne“ kirkegård i Düsseldorf, d.v.s. ikke den i Skandinavien stedvis brugte rene græskirkegård, men at anvende græsset som det alle grave forbindende element, som man i årtier har kendt det på forbilledlig vis i Bremen og i den seneste tid også lidt fra Hanover. Dette skete dog ikke på bekostning af gravstedstørrelsen, gravene er alle sammen bevaret som så vidt muligt ensartet beplantede planteflader.

Disse bestræbelser skulle også understøttes psykologisk i befolkningen ved at tage afstand fra vante begreber som – misforstået – betoner forskellen i gravenes formodede sociale status. De som privilegerede grave bestemte eng-, skov- og park-udformede valggrave blev fra nu af kaldt familiegrave, og de meningsløse ofte som „fattigmandsgrave“ bestemte rækkegrave, kalder man her nu kun „enkeltgrave“. Sådant fremgangsmåde var naturligvis kun betinget rigtig, da forholdet mellem valg- og rækkegraven ligger mindre i status end i den juridiske betydning frem for alt med hensyn til varighed, d.v.s. i mulighed for fornyelse af brugsretten. Således kan en enkeltgrav i denne forstand helt og holdent være en valggrav, og en valggrav behøver ikke altid at være „familiegrav“ med hensyn til den traditionelle forestilling om et – flere pladers – familiegravsted, som stammer fra en tid med mere fast bopæl og familiesammenhold.

Den tredje, det gravstedssammenbindende plæneanlæg ligestillende forholdsregel var fastslået i det reviderede kirkegårdsregulativ om: *Gravsteds-kvarterer med og uden særlige bestemmelser om gravminder*. Også tilføjjelsen af disse bestemmelser går tilbage til året 1953. Trods al modstand blev der dengang på alle kirkegårde i Düsseldorf, for så vidt de var underlagt kommunal forvaltning, anlagt afdelinger med forskellige retningslinier for gravmindeopstillingen. Dette svarede til et krav i grundlovens artikel 2, hvori det hedder: „Enhver har ret til den frie udfoldelse af sin personlighed, for så vidt han ikke krænker andres ret og ikke støder an mod den forfatningsmæssige orden eller sædelighed“. – „Afdelinger uden særlige bestemmelser for mindesmærker“ svarer i Düsseldorf til de i årtier anlagte almindelige afdelinger, medens „Afdelinger med særlige bestemmelser for mindesmærker“ fik udarbejdet forskrifter af det ansvarlige team i samarbejde med kirkegårdsgartnerne og frem for alt stenhuggernes, billedhuggernes og billedskærernes laug, som blev nedfældet i mindesmærkeplanerne for de enkelte afdelinger. De er bindende for såvel kirkegårdsadministrationen som

for gravstedsfæsterne og de fag, der er beskæftiget på kirkegårdene, gartnerne og stenhuggerne. Det har den fordel, at de gravstedsfæstere, som tidligere måtte tåle meget af smagløsheden af ubelærte i deres umiddelbare nærhed, beskyttes i afdelingerne med særlige mindesmærkebestemmelser. Har en gravstedsfæster i fuld frihed bestemt sig for valget af et gravsted i en afdeling med særlige udformningsretningslinier, ligegyldig om det er en valg- eller liniegrav, så underskriver han en erklæring, i hvilken han forpligter sig til at følge eller overholde de i overenskomsteksten anførte bestemmelser om gravmindets beskaffenhed.

Byens forvaltning udgav samtidig en brochure: „Vejledende anvisning for valg af gravsted, mindesmærke og gravstedsbeplantning“, til hjælp for de efterladte og de på kirkegårdene arbejdende erhverv. Et af en erfaren billedhugger ledet rådgivningskontor muliggjorde herudover for en hvilken som helst efterladt at få et helt individuelt råd, en mulighed, som også kom det skabende gravmindehåndværk til gode.

De forstandige i stenhuggerfaget erkendte snart, at disse forholdsregler på ingen måde var til skade for deres håndværk, men at de betød en gevinst for de stenhuggere, der evnede at skabe noget. Den fra stenhuggerfaget selv kommende rådgiver kom hurtigt i kontakt med den del af håndværket, der tilvirker monumenter; han besøgte virksomhederne og gav råd, der kunne udføres, som når fagmand taler til fagmand. Begravelsesvæsenet lod ham desuden udfærdige modeller i målestoksforholdet 1:10 – ligesom begravelsesvæsenet i andre byer har gjort – i gips, som stenhuggerne fik overladt gratis til deres virksomhed og kunderådgivning. Endvidere lod begravelsesvæsenet fremstille fotoalbum med billeder af forbilledlige, håndværksmæssigt udførte gravmæler, der ligeledes som gave blev givet til alle de stenhuggere i byen, som fremstiller gravminder.

Parallelt til disse meget målbevidste forholdsregler, som skabte og befæstede tilliden mellem kirkegårdsadministrationen, gravstedsfæsterne og stenhuggerhåndværket, blev der på den gamle Golzheimer kirkegård opbygget en udstilling i snævert samarbejde med stenhuggerlauget, på hvilken eksempler på gravstedsanlæg med mindesmærke og dertil afstemt beplantning blev vist. Gravminderne blev først udfærdiget efter tegning af byens gravminderådgiver, senere også efter udkast af stenhuggere og opkøbt af byen.

Byen gik endnu et ganske væsentlig skridt videre i befæstelsen af tillidsforholdet og for praktisk at afstemme det ene hovedmål at forbedre kirkegårdsbilledet. Den stillede sin gravmindekonsulent til rådighed for uddannelsen og skoling af de unge i det gravmindefremstillende stenhuggeri. Det har virket særdeles positivt. I dag er i Düsseldorf og omegn mangan en ung stenhuggermester og hans medarbejdere elever af byens gravmindekonsulent, og han er ikke blot fortrolig med byforvaltningens mål, men han anser det for godt, og han har desuden et godt forhold til gravmindekonsulenten.

Afdelingen med særlige mindesmærkebestemmelser har på denne måde fået en udstrålingskraft, som også påvirker afdelingerne uden særlige bestemmelser. De brede sten forsvinder mere og mere, steler og liggende gravplader bestemmer langt det düsseldorfiske kirkegårdsbillede, som blev givet anvisning på af de 6 gravmindeudstillinger, der er blevet holdt i de sidste 12 år.

I de tilfælde, i hvilke gravmindekonsulenten ikke alene formår at afgøre sagen, er en „udvidet gravminderådgivning“ dannet. Dette gremium, som består af de pågældende fagfolk fra administrationen og af repræsentanter

fra stenhuggerlauget, har bevist sin rigtighed på det bedste. Da gravmindet er et særligt synligt element i kirkegårdens udformning, hvis billede tillige bestemmes langt ved det såkaldte offentlige grønne, frem for alt ved de af kirkegårdsadministrationen anlagte plæner, så måtte det hele dog blive ufuldkomment, dersom gravene selv blev beplantet som miniaturehaver med mange træer og blomster. Sådan brogethed ville i ophobning gøre det tilstræbte kirkegårdsbillede til intet igen, især da planterne også tjener gravmindets indordning. – Også her var Düsseldorf's begravelsesvæsen aktiv. For afdelinger med særlige udformningsbestemmelser blev der på udstillingerne vist de såkaldte „grønne grave“. Fire femtedele af gravens totale flade er dækket af vintergrønne, jorddækkende planter, kun den sidste bageste femtedel, altså foran gravmindet, må beplantes med stedsegrønne træer og coniferae.

For at give såvel de efterladte som kirkegårdsgartnerne en hjælpende anvisning, blev en af byen Düsseldorf's kirkegårdsteam på årelang erfaring baseret liste opstillet over de til gravstedsbeplantning egnede stauder og småbuske, som har bevist sin værdi på Düsseldorf's kirkegårde. Af denne liste skal her nævnes:

<i>Jorddækkeplanter:</i>	<i>Pachysandra terminalis</i>
Calluna i sorter, Hedelyng	Sagina subulata, Femling
Cotoneaster adpressus, Dværgmispel	Sedum spurium, Stenurt
Cotoneaster adpressus Little Gem,	Sedum laconium, Stenurt
Dværgmispel	
Cotula squalida	<i>Enkeltræer:</i>
Erica i sorter, Klokkelyng	Azalea dværgsorter
Hedera helix, Vedbend	Pieris floribunda
Gaultheria procumbens	Pinus mugo var. mughus, Dværgfyr
Gaultheria shallon	Pinus mugo var. pumilio, Dværgfyr
Muehlenbeckia nana	Rhododendron dværgsorter, Alperoser

Udfaldet af de düsseldorf'ske kirkegårdsfagfolks systematiske foregangsarbejde udeblev ikke. I januar 1968 holdt de yngre tyske stenhugger-, billedskærer- og billedhuggerhåndværksmestre et møde i Düsseldorf, på hvilket de overbeviste sig om det høje niveau hos mange af deres düsseldorf'ske kolleger, som delvis også er begrundet i det gode samarbejde mellem det gravmæleskabende håndværk og denne bys kirkegårdsadministration. Men ikke blot det gravmindefremstillende håndværk i Düsseldorf blev befrugtet til egen nytte og til stadig forbedring af det düsseldorf'ske kirkegårdsbillede, også de sogne, som ligger uden om den nordrhin-westfalske hovedstad profiterede af det ansvarsfulde kulturarbejde. Det er allerede blevet selvfølgeligt, at medarbejderne ved det düsseldorf'ske kirkegårdsteam bliver indbudt til at holde foredrag og give råd også uden for byen. Desuden bliver fremmede og også udenlandske fagfolk kontaktet, og samtaler føres i viden om, at fællesskabstanke og -handling i nutiden ikke blot må være forpligtende for brugeren, men også for skaberen og den ansvarsbevidste kirkegårdsadministrator. Düsseldorf har i hvert fald forsøgt at yde sit bidrag til et antageligt spejlbillede af vort samfund også på kirkegårdene.

PLANT POULSENS PLANTER

D. T. POULSENS PLANTESKOLE

Kelleris - Kvistgaard Tlf. (01) 23 33 66

Filial: Plantebutikken, Kregme, Hillerød

Frederiksværkvejen Tlf. (03) 345 1121

blomsterfrø
plænegræs
blomsterløg og knolde
bekæmpelsesmidler

a/s L.DÆHNFELDT

ODENSE telf. (09) 13 06 06

BIRKHOLM PLANTE SKOLE

Vassingerød pr. Allerød . Tlf. *03 27 31 26

Prydbuske i alle sorter og størrelser. Store partier af de mest brugte. - Iøvrigt alle planter til kirkegårde.

Aflæg planteskolen et besøg.

HØRSHOLM PLANTESKOLE

H. GLÆSEL - FOLEHAVEVEJ, HØRSHOLM

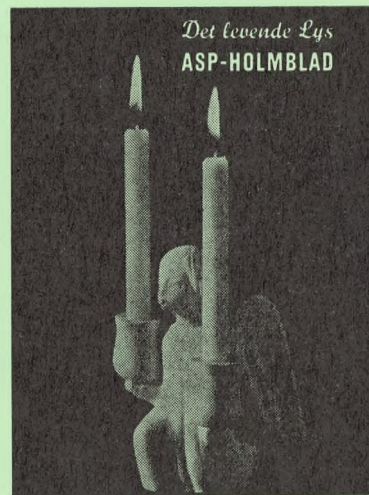
Til kirkegårde anbefales: stedsegrønne træer og buske, roser og stauder, prydtræer og prydbuske

Førlang vort store illustrerede pris- og hovedkatalog tilsendt franco. - Besøg planteskolen

Varerne bringes overalt i København og omegn

TELEFON (01) 86 01 18*

Det levende Lys
ASP-HOLMBLAD

DANSK LIGBRÆNDINGS FORENING

Deres rådgiver i alle spørgsmål om krematorier og urneanlæg.

TELEFON (0154) *MI 7540

HOVEDKONTOR NIKOLAJ PLADS 27 - KØBENHAVN K

Foreningen for Kirkegårdskultur

Kontor: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens. - Postkonto: 11 915.

Formand: Sognepræst Povl Götke-Hansen, 5450 Otterup.

Næstformand: Folketingsm. Ove Hansen, 2750 Ballerup.

Sekretær: Kirkegårdsinspektør M. Falmer-Nielsen, Vintapergården, 2820 Gentofte.

Kasserer: Kirkegårdsinspektør V. Rud Nielsen, 8700 Horsens.

Fra ovennævnte kontor forhandles:

Kirkegårdsprotokoller, pr. stk. kr. 170,00.

Samme med legatgravstedsregister kr. 180,00.

Gravstedsbreve, pr. 50 stk. kr. 15,00.

Vedtægt for kirkegårde, pr. stk. kr. 3,00.

Småskrift nr. 10: Den kgl. anordning om kirkegårde, kr. 1,00.

Tidsskriftet *Vore Kirkegårde*: 1928/29 kr. 10,00, 1929/30 kr. 10,00, 1930/31 kr. 10,00, 1931/32 kr. 10,00, 1932/33 kr. 10,00, 1933/34 kr. 10,00, 1936/38 kr. 10,00, 1947/50 kr. 10,00, 1950/53 kr. 10,00, 1953/56 kr. 15,00, 1956/59 kr. 20,00, 1959/62 kr. 20,00, 1962/65 kr. 20,00.

Enkelte hefter af løbende årgang pr. stk. kr. 8,00.

Register til *Vore Kirkegårde* bind I-XVI kr. 2,00.

Ved indmeldelse i Foreningen for Kirkegårdskultur modtager medlemmerne tidsskriftet gratis.

Vore Kirkegårde

Redaktør: Overgartner, hortonom Axel Andersen, Taastrup.

Redaktion: Ørnevej 1, 2630 Taastrup. Tlf. (01) 99 26 19.

Ekspedition: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens, giro 11 915.

Abonnement: Medlemmer af Foreningen for Kirkegårdskultur får gratis tidsskriftet, der udkommer med 4 hefter om året. Enkelthefter sælges for kr. 8,00 pr. stk.

Henvendelse: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens.

Adresseforandringer bedes altid anmeldt til posthuset. Skulle bladet udeblive, bedes man klage til nærmeste postkontor.

Annoncer tegnes hos redaktøren og i ekspeditionen.

Annoncetakst: $\frac{1}{32}$ side kr. 15,-, $\frac{1}{16}$ kr. 26,-, $\frac{1}{8}$ kr. 40,-, $\frac{1}{4}$ kr. 70,-, $\frac{1}{2}$ kr. 135,- og $\frac{1}{1}$ kr. 250,-; 10 pct. rabat for 4 gange og 25 pct. rabat for 12 gange.

MEMBER OF
FORENINGEN AF DANSKE
UGEBLADE, FAGBLADE OG TIDSSKRIFTER

Vore Kirkegårde leveres iflg. aftale obligatorisk til medlemmer af Foreningen af danske Kirkegårdsledere og medlemmer af Østifternes Sten- og Billedhuggerforening, Stenhuggerlauget i København samt Stenhuggermesterforeningen i Jylland og Stenindustriens Arbejdsgiverforening på Bornholm. Endvidere vederlagsfrit til kirkeministeriet, landets stiftsøvrigheder, de kgl. bygningsinspektører samt provsterne.

Fine lyse ærtesten

Aktieselskabet

DE JYDSKE KALKVÆRKER

Aaboulevarden 9 - Aarhus C - Telefon Aarhus (061) 3 11 88 - Telefon Balle v/ Trustrup (063) 827 11 nr. 8